

XX ƏSRİN ƏN BÖYÜK FACİƏSİ - XOCALI SOYQIRIMI

Bəşər tarixində ən dəhşətli faciələrdən biri erməni işğalçılarının və onların havadarlarının böyük qəddarlıqla Xocalıda törətdikləri soyqırım faciəsidir. Həmin faciədən 26 il ötür. Lakin o məşum gecədə yüzlərlə soydaşımızın qanına qəltan edilməsi hələ də qaysaq bağlamamış yaramızı göynədir. Şaxtılı-boranlı bir qış gecəsində sağ qalanların top-tüfəngin ölüm saçı alovundan xilas olmaq ümidilə çöllərə, dağlara sarı qaçmasını sadəcə təsəvvürdə canlandırmaq belə, insani sarsıdır. Tarixin səhifəsinə qanla yazılmış o hadisələrdə 613 Xocalı sakini qətlə yetirildi. Onlardan 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmuşdur. 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Hələ əsir götürülən, yaralanan insanları, bu günədək tələyindən xəbərsiz olduğumuz qadınları, uşaqları düşünəndə o hadisələrin acı və soyuq havası qəlbimizi titrədir. Beləcə, hər il Xocalı soyqırımının anım günlərində yaxın bir tarixdə insanların başına gətirilən faciələr kino lenti kimi gözlərimizin önündən keçəndə qəlbimiz necə odlanmasın...

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistanın silahlı qüvvələri DQMV-da dislokasiya edilmiş, heyət üzvünün əksəriyyətinin erməni mənşəli hərbiçilər olan 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə bu şəhərdə misli görünməmiş vəhşət törətmişdi. Birləşmiş silahlı qüvvə yaşılılara, qocalara, qadınlara, uşaqlara belə rəhm etmədən onları amansızcasına qətlə yetirmişdi. Bu, XX əsrin ən böyük soyqırımı faciəsi idi. Bu faciədə qəddar ermənilər beynəlxalq hüquq normalarına zidd olan, insanlığa yaraşmayan vəhşiliklə, hətta meyitləri də qeyri-insani cəza üsulları ilə tanınmaz hala salmışdılar.

Ötən əsrin sonlarında üzleşdiyimiz Xocalı soyqırımı 200 il bundan əvvəlki faciə hadisələri də yada salır...

Bu günlər respublikamızın hər yerində Xocalı soyqırımının 26-cı ili ilə bağlı anım tədbirləri keçirilir. Fevral ayının 21-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivində də bu münasibətlə konfrans xarakterli tədbir keçirilmişdir. Arxivin yenilənmiş foyesində xüsusi televiziya cihazında dəqiqədən bir Xocalı soyqırımına

həsr olunmuş rekviyem-çarx fasilə-siz nümayiş olunur, tədbirə gələnlərin yaddaşını həmin qanlı-qadalı hadisələrlə yeniləndirir.

Respublikanın tanınmış ictimai-siyasi xadimlərinin, millət vəkili-nin və media nümayəndələrinin iştirak etdiyi tədbiri Siyasi Sənədlər Arxivinin direktor müavini-direktor vəzifəsini icra edən Elmira xanım Ələkbərova açaraq əvvəlcə iştirakçıları bu münasibətlə təşkil olunmuş stendlərə baxmağa dəvət etdi. Elmira xanım guşədə nümayiş olunan mövzular barədə məlumat verdi. Bundan sonra böyük müştəşəkilliklə stendlərlə tanışlıq başladı. Mövzunu yetərinəcə əhatə edən stendlərdə ("Tariximizin qanlı səhifələri", "Xocalı soyqırımı dünyanın gözü ilə", "Xocalı faciəsi əsrin qətləli...") ötən əsrin əvvəllərində ermənilərin törətdiyi ixtişaşları əks etdirən tarixi fotolar, eləcə də Xocalı hadisələrində qanına qəltan edilmiş soydaşlarımızın Xocalının kimsəsiz qalmış küçələrinə səpələnmiş nəşləri, qaçqın düşmüş, evsiz-eşiksiz qalmış insanların fotoları, bu məşum hadisələr haqqında xarici jurnalistlərin fikirlərindən nümunələr, Xocalı soyqırımından bəhs edən kitablar və bu sıradan mövzunu əhatəli şəkildə işıqlandıran bir çox məlumat xarakterli sənədlərin foto-surəti səliqə və zövqlə hazırlanmış, özəlliklə tərtiblənmişdir.

Stendlərlə tanışlıqdan sonra anım günü iclas zalında davam etdirildi. Əvvəlcə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi 1 dəqiqəlik sükutla yad edildi. Bundan sonra tədbirdə ilk sözlə çıxış edən Elmira Ələkbərova törədilən faciələrə zəmin olan hadisələrin 200 il əvvəldən, Gülcüstan (1813) və Türkmənçay (1828) müqavilələrinin imzalanması ilə başladığına diqqət yönəltdi. Qeyd etdi ki, hər iki müqavilə Azərbaycanın parçalanmasına gətirib çıxardı. E.Ələkbərova çıxışına davam edərək dedi: "...Məlumdur ki, 1905-1907-ci illərdə də azərbaycanlılar bizim coğrafiyada baş verən qarşıdurmada qırğınlara, yurd itkinsinə, didərginliyə məruz qalmışdır. 1918-ci ildə İrəvanda, eləcə də Azərbaycanın bir çox bölgələrində ermənilər ixtişaşlar törədərək xalqımıza qarşı soyqırım hadisələri törədiblər. Yüzlərlə soydaşımızın evi yandırılıb, 200-dən çox kəndlər darmadağın edilib, əhalinin çox hissəsi doğma yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalıbdır. Bundan sonra 1948-1953-cü illərdə 200 min soydaşımız könüllü köçürülmə adı altında öz iqlimlərindən fərqli olan yerlərə - Kür-Araz ovalıqlarına deportasiya olublar. 1988-ci ildə Qərbi Azərbaycanda öz dedə-baba yurdlarında yaşayan soydaşlarımız o yerlərdən sonuncu nəfərədək qovuldular. Həmin dövrdə də azərbaycanlılara qarşı vəhşilik və qəddarlıqla müşayiət olunan faciələr törədilib. Əlbəttə, yüzillər əvvəldə olduğu kimi, burada da ermənilərə havadarlıq edən xarici dövlətlər olmuşdu. Xocalı soyqırımı da erməni quldurlarına dəstək olan 366-cı motoatıcı alayının zirehli texnikası ilə törədildi. 613 nəfər öldürüldü. Bu, sadəcə, rəqəm deyil, hər nəfərin simasında bir ailənin faciəsidir. Bu - tarixdir, biz bu hadisələri yaşamışıq. Amma nə qədər ki, xalqımızın qəlbə vətən eşqilə döyünür, biz öz haqqımızı alacağıq. Bu əzmlə də cənab Prezident İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşməliyik. Onun müdrik siyasəti nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edib, onun hər qarışını canımızla, qanımızla qoruyacağıq".

Çıxış edən tarix elmləri doktoru, professor, millət vəkili Fəzail İbrahimli qeyd etdi ki, bu tədbirə sadəcə anım kimi baxmaq olmaz. Unutmamalıyıq ki, biz azərbaycanlıların qarşısında ideoloji mübarizə durur. Bu mübarizədə hamımız iştirakçı və müştəşəkill olmalıyıq. Məsələnin

mənəvi tərəfi budur ki, Xocalı soyqırımı faciəsinin qurbanları həmişə yad edilməlidir. Bu hadisəylə bağlı danışanda göz yaş axıtmaqla fəaliyyətsiz qalmamalıyıq. Düşünməliyik ki, bu ədalətsizliyi törədən səbəbləri aradan qaldırmaq üçün nə etməliyik.

F.İbrahimli bildirdi ki, bu hadisə bizim üçün bir çağırışdır, yeni "...ey Azərbaycan xalqı! Unutma ki, 200 ildən artıqdır ki, ermənilər tariximizə zədə vurublar. Fikir verin, demək olar ki hər ayın bir günündə hüznü, matəmli işğal faciəsini yaşayırıq. Yanvar - 19-dan 20-nə keçən gecədə dinc əhalinin gülləbaran edilməsi, 26 fevral - Xocalı soyqırımı, 31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı, Aprel döyüşlərində neçə-neçə oğullarımızın məhv edilməsi... Şuşanın, yeddi rayonumuzun işğal günləri. Gələcək nəsil yaxamızdan yapışacaq və bu hadisələrə cavab istəyəcək.... Mən bu arxivə girməyincə çox şeyi dərk etmədim. Elə ki, tədqiqatlar apararkən qovluqlarda toplanmış sənədlərlə işlədim, ruhum təzələndi, əsl tarixi öyrəndim. Artıq yetər, Xocalı bizim son gözyaşımız olmalıdır. Azərbaycan böyük ölkədir. Onun rəhbəri də qüdrətli, müdrik siyasi xadimdir. Bu gün bütün məsələlərdə, ən başlıcası da müstəqilliyimizi qorumaq, dövlətçiliyimizi möhkəmləndirmək yolunda bütün gücümüzü Prezidentimizə dəstək olmalıyıq".

Tarix elmləri doktoru, Siyasi Sənədlər Arxivinin elmi katibi Həcər Verdiyeva öz çıxışında yüzillər boyunca erməni-rus şovinistlərinin Azərbaycan xalqını öz torpaqlarından çxardığını, bütün bunların da sonuncusu, keçən əsrin 90-cı illərinin əvvəlindən başlayaraq Qarabağda ixtişaşlar törətdiklərini faktların timsalında diqqətə çatdırdı. Azərbaycanlıların evləri yandırılır, əmlakları talan edilir, başları kəsilir, diri-diri oda atılırdı. 2231 zərərçəkən, 800-

dən artıq ekspert sənədləri sübut edir ki, Xocalı vəhşəti milli mənsubiyyət, irq, irs düşmənciliyi üzərindən həyata keçirilmişdir. Bu - soyqırımdır. H.Verdiyeva çıxışını belə bir nikbin notlarla bitirdi: "Biz ümid edirik ki, "Xocalıya ədalət" öz yerini tapacaq".

Yeni Azərbaycan Partiyası Nizami rayon təşkilatının sədri, millət vəkili Sədaqət Vəliyeva isə öz çıxışında vurğuladı ki, Azərbaycan xalqının tələyində baş verən bütün hadisələrin, xüsusən də Xocalı soyqırımının mahiyyətini hər gələn yeni nəsil öyrənməli, bilməlidirlər. Bu faciə yaddaşımızın qanla yazılmış bir səhifəsidir. Biz bu tarixi unutmamalıyıq. Sədaqət Vəliyeva daha sonra qeyd etdi ki, qarşıdan Prezident seçkiləri gəlir. Onun üçün də milli birliyimizi qorumalı, cənab Prezidentin - İlham Əliyevin ətrafında birləşməliyik. Biz yalnız bu birliyin və gücün sayəsində ərazi bütövlüyümüzü bərpa edə biləcəyik.

Prezident kitabxanasının direktoru Mail Əhmədov öz çıxışında bildirdi ki, bu gün Prezident kitabxanasında Xocalı faciəsi ilə bağlı 7-8 dildə kitab var. Yaxın vaxtlarda "Xocalı şahidləri" adlı kitab dərc olunacaq, bu böyük işdir. Hadisələr şahidlərin diliylə olduğu kimi dünyaya çatdırılacaq. Bununla biz hər zaman yaddaşımızı təzələyir, möhkəmləndiririk.

Tədbirdə Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin Regional İdarəetmə, Sosial Təminat və Humanitar Yardım şöbəsinin sektor müdiri, Xankəndi məcburi köçkünü Elman Quliyev DQMV-də uzun illər gözləri ilə gördüyü, müşahidə etdiyi hadisələrdən danışdı. Xocalı vəhşətinə doğru gələn yolun sovet mərhələsinə diqqət çəkdi. Xocalı soyqırımı faciəsinin yüzillər boyunca xalqımıza qarşı törədilən cinayət faktlarının, təhdidlərin tərkib hissəsi olduğunu vurğuladı.

Tədbirdə belə bir fikir səsləndi ki, XX əsrin ən böyük və qanlı faciəsi olan Xocalı soyqırımı dünyanın sülhsevər xalqlarında insanların vəhşicəsinə öldürülməsinə nifrət oyadır. Vətənimizi, dövlətçiliyimizi qorumaq və möhkəmləndirmək dünya azərbaycanlılarının vətəndaşlıq borcudur. Bu yolda biz bütün gücümüzü səfərbər edib Prezident cənab İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşməklə öz məqsədimizə nail olacağıq.

Şəfəq NASIR,
"Respublika".